

becsületére váljék, nem szakított félbe — s a végén csak annyit mondott: „hát már maga is, László?”

„Meghurcolt a vér ez a pokolba bomolva romolva vágató tüzes fogat...” — igen, ez bennem van. „Nagyszemű, kunfajta legény volt...” — ez is él. A májusi zápor forró erotikája, az „én nem vagyok magyar?” szilaj dacát átélem én is a megpróbáltatások idején. Valóban még mi is él bennem? Talán „A szivárvány halála”? Lehet. A „percemberkék” most is elhanyagolható tényezők, minden „karrier”-jük ellenére. A „különös, különös nyár éjszaka volt” ma is félelmetesen dobol bennem.

De őszintén mondom, kortársaiból több él bennem: Tóth Árpád, Juhász Gyula, Kosztolányi Dezső, Babits Mihály muzsikája és életérzése inkább véremmé vált. Vagy talán csak öregszem s azért vágyok „hús klasszikusokra”?

Fiatal koromban Ady még hitvallás volt, forradalmunk forradalma és a maradiak gyűlölete. Ezt éltem át benne. Most pedig átadom irodalomtörténetünknek Szabó Dezső egyik emlékezését. Nekem mondta el a harmincas évek elején, az utolsó mondatára szó szerint emlékszem, az előzményeket csak elmondom, lényegében hitelesen, szavai azonban az én szavaim. Tehát: Ady hiú volt, nem tűrte, hogy jelenlétében mást dicsérjenek s ha megtették, kifakadt. Erre vártak „jóbarátai” s aztán vitték szerte-szerte a hírt, hogy Ady ezt mondta erről, meg amazt mondta amar-ról. Egyik este is egy kisvendéglőben ült baráti körével, előtte 3 deci bor s „barátai” elkezdtek Babits Mihályt dicsérni. „Századunk legnagyobb költője” mondta az egyik, „a legnagyobb magyar költő” tódította a másik, a harmadik „Európának ő a magyarság”, a negyedik még fokozta ezt, s lassan már a földkerekség legnagyobbjává nőtt. Szabó Dezső elmondotta, hogy közben Ady rosszkedvűen hallgatott, csak lassan elfordult a társaságtól s poharát is arrébb húzta. Végül már nem bírta a gáttalan dicshimnuszokat, meggondoltan visszafordult s azt mondta: „Igen, Mihály kifogástalan verseket ír — én költő vagyok.” Szó szerint emlékszem Szabó Dezső e mondatára, hitelért ő felel a síron túl is. Felidézhetném még Medgyessy Ferenc találkozását Adyval, de ez erősen az anekdota felé vinne el, inkább hagyom.

Végezetül hadd valljam meg — bár tudom, hogy még ma is szentségtörés ez a vallomás — hogy sokban együttérzek Kosztolányi Dezső bírálatával. Ma is úgy érzem, hogy nem minden marad meg Ady költészetéből, de ami megmarad, gyémántkeménységű, időtlen értéke a magyar emberélménynek.

LOVAS DÁNIEL

A JATE V. ÉVES MAGYAR—TÖRTÉNELEM SZAKOS HALLGATÓJA

Nem csak irodalmi kérdés

Rendszeres olvasó vagyok tízéves koromtól, néhány éve pedig — mióta végleg eldőlt, hogy életem az irodalomhoz kötődik — könyvekkel kelek és fekszem. Sok ezer átlapozott oldal, mindenféle könyv: köztük néhány hónapja Ady Endre kötetei is.

Emlékszem, gimnazista diák voltam már, és sejtettem valamit itt-ott a költészet-ről, de Ady verseihez nem nyúltam. Elhatároztam, hogy az irodalomban Adyt, a zenében Bartókot majd akkor veszem elő, ha képesnek érzem magam, hogy teljesen megértsem és elfogadjam őket. Nem csak a nagyságuk riasztott, a félelemben, hogy igazságukat nem fogom elbírní, idegenkedés vegyült. Idegenkedés, amit üveggolyóba

zárt, félig gyermek életem táplált, és a környezet, az iskola erősített. Így történt aztán, hogy évek óta jártam már az egyetemre, és még mindig nem tanulmányoztam igazán Adyt. A vizsgákon túljutottam, és ki tudja, mikor vettem volna először kézbe Ady-írást, ha nincs most az évforduló. Teljesen véletlen időpont, a helyzet viszont, ami szinte szükségszerűvé tette találkozásomat Ady művével, úgy tűnik, mélyebb törvényszerűségekre utal.

Újságot próbáltunk csinálni már hosszabb ideje néhányan, lelkesedő bölcsészek, akiknek a nyomtatott betű többet jelent az apróhirdetések szövegénél. Daccal, konokan, egymásba kapaszkodva ki akartunk mondani egy lélegzettel mindent, amit igaznak tartunk — persze kiállnunk sem sikerült, nem sikerülhetett. Egy kudarcba fulladt kísérlet után, félig-meddig védekezésből fordultunk a százéves Adyhoz: próbáljuk meg az ő segítségével a korábnál pontosabban, összetettebben meghatározni magunkat és a bonyolult közeget, amiben élünk. A szándékunk talán nemskára valósággá — nyomdaszagú valósággá — válik, de ami még fontosabb, közös próbálkozásaink és saját kinlódásaim közben megláttam magamat, magunkat egy pillanatra Ady művében.

A következő dologra jöttem rá. Mindenféle emberi alkotás, a költészet is a teljességvágy és a valóságos lehetőségek kettős szorításában születik. Ady kiélezetten és a végsőkig vivő következetességgel éli át ezt a nagyon magyar, nagyon kelet-európai ellentmondást. Az egyik oldalról a fokozott igényt, hogy a költő ne csak művészi feladatokkal foglalkozzon, hanem próbáljon meg választ adni a közösség életének megoldatlan, égető kérdéseire. Ezzel szemben viszont a kor, a valóság nem ad lehetőséget a kiteljesedésre. A művészi tökéletességre, és a művészetet túl a közvetlen társadalmi cselekvésre egyszerre törekedni — szinte lehetetlen vállalkozás.

Elképzelhető-e olyan választás, ami semmit nem hagy elveszni? Ady megpróbálja elérni a teljességet.

A fontosabb a társadalmi tett, a beleszólás: „Ez már több, ez már jobb, hivatásnak is, mesterségnek is, mint egyszerűen csak nagyon rossz vagy nagyon dicsó költőnek lenni...” De Ady attól, hogy élete célját a művészi befejezettség helyett a cselekvésben látja, költő marad, művész. Újságíróként is az. Amit csinál, irodalom — nem lehet más, és nem is tud más lenni, de az írásnak egy mélyen a magyar múltban gyökerező felfogása. Cselekvő írás. Állandó belépés a küzdelembe, amire a kor kényszerít.

Ady magatartásának a tagadás, a protestáló tartás meghatározó vonásává válik. Szerepe lázadó és lázító szerep, aminek a vállalásához hit kell. Hite annak, hogy a közösség képes a töredékes egyéni tettet teljességgé, az irodalmat cselekvéssé átváltoztatni. Ady korában ebben elfogultság, túlzás, tehát hit nélkülünk bizni nem lehetett, mint ahogy nemigen lehet ma sem. Innen Ady művének belső aránytalansága, állandó feloldást kereső pesszimizmusa. Költészete egész világ, mégis csak mint közösségekben elhangzó, közösségnek szóló üzenet kapja meg teljes értelmét.

Abból, amit elmondtam, talán érthetővé vált, hogy miért csak most, ilyen későn találtam rá Adyra. Irodalmi élmény se lehetett számomra addig, míg saját életemmel kapcsolatba nem került. Hasonló „élt-élmény” kellett hozzá, hogy megértsem elfogultságát, indulatait, hogy megérezzem igazságát és elfogadjam mint irodalmat.

Nekem Ady a cselekvést jelenti. Csinálni kell az életet, méghozzá a legtöbbszörve, forradalmasan, különösen ha azt értem a szón, amit Ady, a forradalmat magyarázza: „...mert hiszen a forradalom: a teljességes Élet.”

Nincs kedvem beállni semmiféle Ady-vallás új, önmagát frissen felkent papjának. De az mégsem teljesen véletlen, hogy a fogalmaim, amikkel próbálok magam elhelyezni a világban — élet, sors, hit és jobb szó híján: közösség — indulatukban, hangsúlyukkal erősen kötődnek Adyhoz. Költészete a mindig korlátokat állító valóság, a kényszerűség termő fája, a megelevenedett, cselekvő ellentmondás. A világ ellentmondásosságának teljes átérzése az én Ady-élményem. És az érzéseimet lenyűgöző gesztus, a szembeszállás, a protestálás merész mozdulata, amivel a tagadásson keresztül eljut a teljességhez.